

Õiguskantsler

Maarja Kraiss-Leosk
Eesti Puuetega Inimeste Koda
epikoda@epikoda.ee

Teie 11.04.2023 nr 13

Meie 25.04.2023 nr 7-4/230649/2302252

Vastus

Austatud proua Kraiss-Leosk

Kirjutasite õiguskantslerile seoses Rakvere Lille Kodus toimunud väärkohtlemise juhtumiga. Teie hinnangul on tehtud kohtuotsus ebaõiglaselt tagasihoidlik ning riivab kodanike õigus- ja õiglustunnet. Samuti olete mures, et kriminaalmenetluse käigus ei arvestatud kannatanute üleelamisi piisaval määral tulenevalt nende puudest.

Kontrollisime Teie etteheiteid seaduses ette nähtud volituste piires põhjalikult. Tutvusime ametkondlikuks kasutamiseks mõeldud kohtute infosüsteemis kohtuasja lahendamise materjalidega ning küsitlesime süüdistust kohtus esindanud prokuröri. Õiguskantsleri pädevusest tulenevalt ei saa me anda hinnanguid kohtuotsustele ega mõistetud karistusele. [Põhiseaduse](#) järgi mõistab õigust ainult kohus. Kohus on oma tegevuses sõltumatu ning mõistab õigust kooskõlas põhiseaduse ja seadustega. Kohtuotsusele saab hinnangu anda üksnes kõrgema astme kohus korralise edasikaebemenetluse raames.

Kokkuvõte

Kehtivad õigusnormid ja asutuste sisekontrollisüsteemid ei kaitsnud piisavalt eriti haavatavate lapskannatanute õigusi. Kui laste esindajad soovivad siiski esitada tsiviilhagi, on see veel võimalik. Palun Riigikogu kaaluda täiendavate normide kehtestamist selleks, et kaitsta haavatavas või abitus olukorras inimesi väärkohtlemise või nende inimväärkuse süstemaatilise alandamise eest. Kahjuks on selgunud, et senised normid ei ole osutunud piisavaks. Palun Riigikogul kaaluda Kriminaalmenetluse seadustiku täiendamist sättega, mis võimaldaks kohustuslikus korras riiklikku õigusabi anda praegusest laiemale piiratud teovõimega kahjukannatanute ringile. Palun Riigikogul kaaluda Lastekaitseaduses lastega töötamise keelu kohaldamisala laiendamist.

1. Kokkuleppemenetlust ei kohaldata, kui sellega ei nõustu kannatanu. Kannatanul on õigus anda nõusolek kokkuleppemenetluse kohaldamiseks või sellest keelduda, anda arvamused süüdistuse ja karistuse ning süüdistuses nimetatud kahju suuruse ja tsiviilhagi kohta. Alaealise kannatanu korral peab kokkuleppemenetlusega nõustuma tema vanem või muu seaduslik esindaja. Õiguskantsleri nõunikele teadaolevalt nõustusid kokkuleppemenetlusega kõigi laste seaduslikud esindajad.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

2. Kohtueelse kriminaalmenetluse seaduslikkuse peab tagama prokuratuur. Muu hulgas (selle juhtumi puhul on see iseäranis oluline) peab prokuratuur tagama kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 372 ette nähtud kannatanu individuaalsete kaitsevajaduste hindamise:

(1) menetleja on kohustatud hindama, kas esineb asjaolusid, mis annavad aluse arvata, et füüsilisest isikust kannatanu vajab kriminaalmenetluses erikohtlemist ja kaitset, sealhulgas ohvriabiteenuseid.

(2) Hindamisel võetakse arvesse kannatanu isiksuseomadusi, kuriteo raskust ja laadi, kahtlustatava isikut, kuriteo toimepanemise asjaolusid ja kannatanule tekitatud kahju. Alaealise kannatanu puhul eeldatakse, et ta vajab kriminaalmenetluses erikohtlemist ja kaitset.

(3) Hindamise tulemusel otsustatakse, milliseid käesolevas seadustikus sätestatud kannatanu turvalisust tagavaid võimalusi on võimalik kasutada, samuti seda, kas ülekuulamine tuleb läbi viia kannatanu erivajadustele kohandatud ruumis, eriliste kaitsevajadustega kannatanu ülekuulamiseks koolitatud spetsialisti poolt või tema osalusel või võimaluse korral kogu menetluse jooksul sama isiku poolt või kas eriliste kaitsevajadustega kannatanu võib vajada ohvriabiteenuseid.

3. Kui Politsei- ja Piirivalveamet, prokuratuur või kohus tuvastab, et kannatanu võib vajada ohvriabiteenuseid, tuleb edastada kannatanu andmed ohvriabi seaduses sätestatud korras Sotsiaalkindlustusametile.

4. Õiguskantsleril puudub olemasoleva info valguses alus väita, et nimetatud toiminguid ei tehtud. Teadaolevalt pakuti kannatanutele (ja nende lähedastele) ohvriabiteenuseid. Arvestada tuleb, et kannatanuteks olid sel juhtumil eriti haavatavad puudega lapsed, kelle abistamine võib olla äärmiselt keeruline. Asi on selles, et uued olukorrad ja kokkupuuted võõraste inimestega võivad nendele kannatanutele tekitada toe ja turvatunde asemel täiendavat ärevust ja hirmu. Abi, mida pakutakse ohvritele ohvriabiteenuste kaudu, peab neile lastele vähemalt osaliselt olema kättesaadav lasteasutuses, kus need lapsed elavad.

5. KrMS § 38 kohaselt selgitab uurimisasutus või prokuratuur kannatanule tema õigusi, tsiviilhagi esitamise korda, tsiviilhagile esitatavaid põhilisi nõudeid, tsiviilhagi esitamise tähtaega ja selle möödalaskmise tagajärgi, samuti riigi õigusabi saamise tingimusi ja korda. Prokuröri kinnitusel seda kõnealusel menetluses ka tehti.

6. Pole teada, miks otsustasid kannatanute esindajad kriminaalmenetluse käigus tsiviilhagi esitamata jätta, kuid on oluline, et hagi esitamise võimalus on kannatanute esindajatel ka praegu. Kehavigastuse tekitamisest või tervise kahjustamisest tuleneva nõude aegumistähtaeg on kolm aastat ajast, mil õigustatud isik kahjust ja kahju hüvitamiseks kohustatud isikust teada sai või pidi teada saama (tsiviilseadustiku üldosa seadus § 153). Lisaks süüdimõistetutele on võimalik esitada kahju hüvitamise nõue ka süüdimõistetute tööandja vastu.

7. KrMS § 41 lg 31 näeb kohustuslikult ette piiratud teovõimega kannatanule riigi õigusabi korras esindaja määramise, kui:

- 1) asjaoludest tulenevalt võib eeldada, et kannatanu seadusliku esindaja huvid on vastuolus kannatanu huvidega;
- 2) alaealine kannatanu on perekonnast eraldatud;
- 3) kannatanu on saatjata alaealine välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seaduse tähenduses.

Võimalik, et Riigikogu peaks seda loetelu täiendama ja avardama (piiratud teovõimega, aga mitte ainult) kannatanutele esindaja määramise kohustuslikkust ka muudel alustel.

8. Palun Riigikogul kaaluda, kas oleks põhjust kehtestada lastekaitseaduses eluaegse lastega töötamise keelu kohaldamise võimalus ka niisugustel kehalise väärkohtlemise juhtumitel, kui tegu on toime pandud alaealise suhtes korduvalt või süstemaatiliselt. Hetkel võib karistusseadustiku (KarS) § 121 alusel süüdi mõistetud inimene minna uuesti lastega seotud tööle pärast karistusandmete karistusregistrist kustutamist. Praegusel juhul kolm aastat pärast seda, kui lõpeb neile inimestele kohtuotsusega määratud katseaeg. Haavatavas olukorras olevate inimestega (näiteks lapsed, puudega inimesed ja teised, kes ei saa ise enda eest igas olukorras seista) töötamiseks kõlbmatute töötajate värbamist lasteasutustesse või muudesse hoolekandeesutustesse peaks aitama ära hoida ka kutsealal kehtestatud eetikareeglid ja kõrgendatud nõudmised neis asutustes töötavate inimeste suhtes. Porkuni Kooli näitel nägime paraku, et eetikareeglitest alati ei piisa, et hoida laste suhtes vägivalda kasutanud inimesi lasteasutustest eemal.
9. Palun Riigikogul hinnata, kas oleks põhjust mõelda uue karistusnormi loomisele. Nimelt on KarS § 121 järgi karistatav teise inimese tervise kahjustamine, samuti valu tekitav kehaline väärkohtlemine. Karistatav on ka raske tervisekahjustuse tekitamine (KarS § 118) ja teadvalt eluohtlikus seisundis inimesele abi andmata jätmine õnnetuse või üldise ohu korral (KarS § 124).
10. Palun Riigikogul kaaluda, kas karistatav peaks olema ka kaitsetus või abitus olukorras inimeste muul viisil väärkohtlemine või süstemaatiline alandamine (näiteks ohvrites hirmu, ängi ja alaväärsustunde tekitamine). See ei puuduta üksnes puudega laste eest hoolitsevate inimeste käitumist, vaid ka puudega täiskasvanute eest hoolitsemist, samuti vanuse või haigusseisundi tõttu abi ja tuge vajavate inimeste eest hoolitsemist (nt kipsis kätega patsiendi janusse jätmist, söömisel tuge vajava inimese abita jätmist ning muudes igapäevastes toimetustest abi vajavate inimeste alandavat ja ebaväärikat kohtlemist). Näiteks ametiisikut saab raskendavatel asjaoludel piinamise (suure või järjepideva kehalise või hingelise valu põhjustamine karistamise, hirmutamise, sunni või diskrimineerimise eesmärgil) karistada kuni 10-aastase vangistusega.

Eeltoodud põhjustel saadan vastuse teadmiseks ka Riigikogule.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Teadmiseks: Riigikogu

Janar Filippov 693 8423; Janar.Filippov@oiguskantsler.ee
Marju Agarmaa 693 8447; Marju.Agarmaa@oiguskantsler.ee
Liisi Uder 6938437; Liisi.Uder@oiguskantsler.ee
Andres Aru 693 843; Andres.Aru@oiguskantsler.ee